

Agnieszka Guzik

FUNKCJE STOWARZYSZEŃ I FUNDACJI W KSZTAŁTOWANIU LOKALNEGO ŚRODOWISKA WYCHOWAWCZEGO

Wprowadzenie

Wiedza pedagogiczna na temat rzeczywistości społecznej pozwala na efektywne doskonalenie tej rzeczywistości poprzez rozwijanie praktyki w dziedzinie kształtowania środowiska wychowawczego zwłaszcza w skali lokalnej. Zmiany ustrojowe i wydana w 1990 roku Ustawa o samorządzie terytorialnym¹ przyczyniły się do rozwoju aktywności społeczności lokalnych na rzecz najbliższego otoczenia. Nowego wymiaru nabrała praca społeczna, która przestała pełnić rolę w sferze ideologicznej, a stała się możliwością tworzenia wsparcia społecznego i aktywnego realizowania się ludzi w różnych przedsięwzięciach. Przykładem tego rodzaju działań inicjowanych przez oddolne siły społeczne jest tworzenie stowarzyszeń i fundacji działających bezpośrednio na rzecz dzieci, młodzieży i ich rodzin. W niniejszym artykule przedstawione zostaną na wstępie czynniki sprzyjające tworzeniu i odradzaniu się tego typu organizacji, a następnie zaprezentowana będzie ich działalność zmierzająca do kształtowania lokalnego środowiska wychowawczego. Jako egzemplifikacje omawianych działań ukazane zostaną dwie krakowskie organizacje: Stowarzyszenie Rodzin Adopcyjnych i Zastępczych „Pro Familia” i fundacja „Dziecięce Listy do Świata”.

Odradzanie się życia stowarzyszeniowego

Odbudowa życia stowarzyszeniowego w Polsce dokonuje się począwszy od roku 1989, kiedy to następuje rozwój niezależnych inicjatyw społecznych. Obok sektora publicznego, na który składają się instytucje państwowe (sektor państwowy) oraz samorządowe (sektor samorządowy) rozwija się także sektor prywatny. Należą do niego komer-

¹ Dz.U. Nr 13, poz. 74.

cyjne instytucje i organizacje (sektor *for-profit*) oraz stowarzyszenia, fundacje i instytucje charytatywne (sektor *non-profit*). Sektor *non-profit* określany jest mianem sektora trzeciego, pozarządowego, niezależnego lub społecznego². Do jego rozwoju przyczyniły się: przebudowa systemu politycznego, gospodarczego i społecznego, Ustawa o fundacjach z 1984 roku³ oraz Prawo o stowarzyszeniach z 1989 roku⁴. Ważną rolę odegrał kryzys idei państwa „opiekuńczego” jako dostarczyciela wszelkich świadczeń i usług, decydującego o ludzkich potrzebach. Z drugiej strony istotne stało się upodmiotowienie społeczeństwa, które dostrzegając możliwości działania, starało się stworzyć alternatywne wobec państwowych organizacje społeczne, takie jak stowarzyszenia i fundacje. Stowarzyszenia (na podstawie Prawa o stowarzyszeniach z dnia 7 kwietnia 1989 roku) są to dobrowolne, samorządne i trwałe zrzeszenia o celach niezarobkowych⁵. Samorządne to znaczy samodzielne w określaniu swoich idei, celów i programów działania oraz struktur organizacyjnych łącznie z przepisami wewnętrznymi dotyczącymi funkcjonowania stowarzyszenia. Jednak owa samodzielność ma swoje granice, które z jednej strony określa statut, z drugiej owo Prawo o stowarzyszeniach wyznaczające zasady nadzoru i warunki rejestracji. Fundacje – zgodnie z Ustawą o fundacjach z 6 kwietnia 1984 roku – są to jednostki organizacyjne założone przez jedną lub kilka osób w celu prowadzenia działalności społecznie lub gospodarczo użytecznych, między innymi takich, jak: opieka i pomoc społeczna, ochrona zdrowia, środowiska, rozwój nauki, kultury itp.⁶

Analizując te dwa typy organizacji, można stwierdzić, że podstawą ich funkcjonowania jest statut, uchwalony przez założycieli zgodnie z odpowiednimi ustawami. Zarówno stowarzyszenie, jak i fundacja mają osobowość prawną i łączy je wspólny niezarobkowy cel działania. Różnice jakie między nimi można zauważyć odnoszą się do sposobu ich powoływania i rejestracji oraz samej istoty organizacji. Stowarzyszenie może powołać grupa 15 osób – członków i założycieli zarazem – w celu realizacji wyznaczonych przez siebie zadań. Natomiast fundacja nie ma członków i może być założona nawet przez jedną osobę, która przeznaczy na cele fundacji własne środki finansowe. A zatem w stowarzyszeniach istotą jest członkostwo, zaś w fundacjach środki finansowe⁷.

Kształtowanie lokalnego środowiska wychowawczego w mieście

Działalność stowarzyszeń i fundacji koncentruje się głównie w miastach – centrach naukowych lub gospodarczych, co ma określone konsekwencje dla definiowania lokalnego środowiska wychowawczego.

To co charakterystyczne dla środowiska miejskiego, to przelotne, rzeczowe i anoni-

² E. Leś, *Sektor Non-Profit*, [w:] *Zagrożenia i szanse polityki społecznej w Polsce w okresie transformacji*, (red.) M. Książkowski, J. Supińska, Warszawa 1993, s. 79.

³ Dz.U. Nr 21, poz. 97.

⁴ Dz.U. Nr 20, poz. 104.

⁵ Dz.U. Nr 20, poz. 104.

⁶ Dz.U. Nr 46, poz. 206.

⁷ M. Załuska, *Prawne i organizacyjne ramy działania organizacji pozarządowych*, [w:] *Organizacje pozarządowe w społeczeństwie obywatelskim*, (red.) Małgorzata Załuska, Jerzy Boczoń, Katowice 1988, s. 53.

mowe styczności społeczne. Więż sąsiedzka zanika i mimo bliskości fizycznej innych ludzi mieszkaniac miasta czuje się „osamotniony przestrzennie”⁸. Wynika to z braku więzi lokalnych, a co za tym idzie z braku powiązania mieszkańca z bezpośrednim otoczeniem społecznym. Holenderski socjolog Sjoerd Groenman, twórca tzw. „strefy pustej” twierdzi, że w sytuacji oddzielenia miejsca nauki, pracy, spędzania wolnego czasu, od miejsca zamieszkania, ludzie są zorientowani na życie rodzinne oraz uczestnictwo w społeczeństwie globalnym. Między tymi dwiema strefami znajduje się „sfera pusta” lub „rozrzedzona”, w której brak jest pośrednich więzi społecznych⁹. Podobnie teoria alienacji zwraca uwagę na brak powiązań między jednostkami a ich środowiskiem mieszkalnym. Wyraża się to między innymi w osłabieniu lub braku relacji sąsiedzkich jako stosunków koleżeńsko-przyjacielskich. Ludzie zamykają się w kręgu prywatnego, osobistego życia¹⁰. Ponieważ miasto jest dane swoim mieszkańcom jako pewna możliwość, to znaczy, że posiadają oni prawo wyboru osób, grup i kręgów, z którymi mogą się kontaktować – mają możliwość w jakiejś mierze kształtować swoje środowisko społeczne pierwotne¹¹. Tak więc wyznacznikiem powstawania quasi sąsiedzkich grup w mieście nie jest bliskość zamieszkania, ale wspólnota zainteresowań, wartości, celów. Dlatego też istotną cechą tego środowiska jest wyraźny podział na sferę prywatną i publiczną. W tej pierwszej mieszkaniac miasta utrzymuje prywatne kontakty z różnymi osobami, w drugiej – publiczne. I chociaż te obszary nie są ściśle rozłączne, to i tak są one dość wyraźnie zarysowane. Można stwierdzić, że kontakty prywatne i publiczne mogą mieć charakter konieczny (obiektywny), jak i wybrany (subiektywny). Tam gdzie jednostka uczestniczy w wybranych przez siebie grupach formalnych, takich jak: partie, kluby, stowarzyszenia itp., mają miejsce publiczne kontakty subiektywne¹².

Bez względu na stosowane podziały i klasyfikacje środowisk: prywatne – publiczne, pierwotne – wtórne, czy też subiektywne – obiektywne, można stwierdzić, że każde środowisko ma ogromne znaczenie dla procesu wychowania i socjalizacji, szczególnie oddziałując na dzieci i młodzież. Początkowo jego zasięg ogranicza się do domu rodzinnego i jego najbliższego otoczenia, z czasem obejmuje coraz szersze kręgi (sąsiedztwo, grupy rówieśnicze, społeczność lokalną itd.), pełniąc rolę przygotowującą, adaptującą, a zarazem wprowadzającą jednostkę w świat dorosłych. Przykładowo, prywatne środowisko ma duży wpływ na kształtowanie poczucia ładu etycznego i zmysłu moralnego. Z kolei publiczne – oddziałuje na tworzenie się poczucia ładu prawnego, czyli poszanowania dla zasad zbiorowości. Wychowawcza funkcja środowiska nie odnosi się tylko do dzieci i młodzieży. Swoim zasięgiem obejmuje również osoby dorosłe. Wyraża się ona między innymi w rozwijaniu twórczych umiejętności umożliwiających uczestnictwo w życiu (w tym przypadku chodzi o aktywność społeczną na rzecz najbliższego otoczenia).

⁸ K. Sowa, *Miasto – Środowisko – Mieszkanie*, Kraków 1988, s. 30.

⁹ P. Kryczka, *Teoria i rzeczywistość społeczności osiedlowej w wielkim mieście*, „Studia Socjologiczne”, 1977, nr 3, s. 132.

¹⁰ J. Turowski, *Środowisko mieszkalne w świadomości ludności miejskiej*, Wrocław 1979, s. 232.

¹¹ Tu warto wspomnieć, że środowisko przypisywane człowiekowi K. Sowa dzieli na pierwotne i wtórne. To pierwsze „to ogół osób (grup), z którymi osobnik wchodzi w powtarzające się [...] kontakty społeczne”, drugie – „to ogół osób (grup), z którymi styka się «jednostronnie» poprzez określone przekazy społeczne”. K. Sowa, *Miasto...*, *op.cit.*, s. 12.

¹² Tamże, s. 18–19.

Charakteryzując lokalne środowisko w wielkim mieście, wskazuje się na konieczność kształtowania go tak, aby w optymalny sposób mogło spełniać swą wychowawczą rolę. Wyrazem dostrzegania wciąż niezaspokojonych potrzeb w tej dziedzinie i możliwości ich realizacji poprzez inicjowanie działań pomocowych (samopomocowych), wspomagających i wspierających jest odradzanie się lub powstawanie nowych stowarzyszeń i fundacji. A zatem w zmieniającej się rzeczywistości społecznej tworzą się warunki dla funkcjonowania pozainstytucjonalnych elementów środowiskowego systemu wychowawczego. Ich rola nabiera specjalnego wymiaru, poprzez realizację funkcji dośrodkowych i odśrodkowych związanych z zaspokojeniem potrzeb i zainteresowań zarówno osób zrzeszonych w stowarzyszeniach i fundacjach, jak i tej części społeczności lokalnej, na rzecz której owe organizacje podejmują działania. W tym przypadku chodzi o potrzeby rodzin, dzieci i młodzieży w zakresie edukacji, opieki i wychowania, ochrony zdrowia, rekreacji i poczucia przynależności do wspólnoty¹³.

Działania związane z edukacją

W ramach szeroko pojętych działań edukacyjnych stowarzyszenia i fundacje realizują między innymi funkcje: ekspresyjną¹⁴, wspomaganie rozwoju, przygotowania młodych ludzi do pełnienia ról społecznych i zawodowych oraz upowszechniania wiedzy¹⁵. Odbywa się to poprzez organizowanie różnego rodzaju placówek (np. świetlic środowiskowych) zajmujących się przekazywaniem wiedzy, której zakres nie mieści się w tradycyjnych programach oświatowych. Przykładem mogą tu być zajęcia związane z ekologią, promocją zdrowia, wychowaniem przez sztukę i edukacją obywatelską¹⁶. Dzięki tym inicjatywom stowarzyszenia i fundacje poszerzają wiedzę młodzieży, rozbudzają w niej zainteresowania, uzupełniają i wspierają oferty edukacyjne instytucji oświatowych. Działają na rzecz dzieci zdolnych, organizując im stypendia i różnego rodzaju wyjazdy (często zagraniczne). Wspierają także tych swoich podopiecznych, którzy mają trudności w nauce, inicjując zajęcia korekcyjne i reedukacyjne. Niemalże zasługi mają również stowarzyszenia i fundacje na rzecz edukacji integracyjnej, organizując warsztaty dla dzieci zdrowych i niepełnosprawnych, współuczestnicząc w organizowaniu tego rodzaju zajęć na terenie szkół i przedszkoli. W ramach pomocy młodym ludziom w dostosowaniu się do nowej rzeczywistości społecznej tworzone są również programy z zakresu ekonomii, biznesu, rozwijania przedsiębiorczości. Dzięki nim młodzież uczy się kreatywności, pracy w grupie, zdobywa umiejętności potrzebne w przyszłej pracy, jak również w nauce szkolnej¹⁷. Działania edukacyjne nie ograniczają się tylko do zajęć dla dzieci i młodzieży. Podejmowane są również inicjatywy szkoleniowe dla nauczycieli, wychowawców i opiekunów środowiskowych. Jednym z przykładów jest program dotyczący edukacji zdrowotnej, przeznaczony dla nauczycieli, pedagogów, psychologów

¹³ D. Głogosz, *Rola organizacji pozarządowych w lokalnej polityce rodzinnej*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 1999, nr 6.

¹⁴ A. Kamiński, *Funkcje pedagogiki społecznej*, *op.cit.*, s. 155–158.

¹⁵ I. Leparczyk, *Funkcje wychowawcze stowarzyszeń społecznych*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, 1981, nr 3.

¹⁶ D. Głogosz, *Rola organizacji...*, *op.cit.*

¹⁷ T. Umer, *Fundacja im. Stefana Batorego dzieciom i nauczycielom*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, 1997, nr 10.

i innych, którzy pragną podjąć pracę z młodzieżą na temat profilaktyki uzależnień, AIDS, zdrowego odżywiania, a także wychowania seksualnego¹⁸.

Działania opiekuńczo-wychowawcze

W ramach działań opiekuńczych i wychowawczych stowarzyszenia i fundacje społeczne pełnią przede wszystkim funkcje: integracyjną, afiliacyjną¹⁹, wspomagania rozwoju, wzbogacania życia jednostki²⁰, pomocową i opiekuńczo-wychowawczą²¹. Przejawia się to między innymi w zaspokajaniu potrzeb przynależności każdego człowieka do określonej grupy społecznej, z którą mógłby się utożsamiać, w której czułby się akceptowany i szanowany oraz w ramach której mógłby się spełniać w działaniu. Rodzina jest naturalnym miejscem realizacji tego rodzaju potrzeb, ale nie zawsze jest w stanie urzeczywistniać pokładane w niej oczekiwania. Niekiedy sama potrzebuje wsparcia. Dlatego też stowarzyszenia i fundacje, pełniąc rolę „sąsiedztwa z wyboru”²², dają szansę realizacji indywidualnych pragnień ludziom o podobnych zamiłowaniach i poglądach. Znajduje to wyraz w tworzeniu różnego rodzaju miejsc spotkań (świetlice, kluby itp.), gdzie osoby zainteresowane mogą porozmawiać i spędzić wolny czas. W ten sposób w ramach społeczności lokalnej rozwijana jest aktywność społeczna, tworzone są więzi i wzajemna współpraca. Podejmowane są również wspólne działania na rzecz ludzi, którzy znaleźli się w trudnych sytuacjach życiowych i nie potrafią samodzielnie ich przezwyciężyć. Aby wspomóc takie jednostki, oba rodzaje organizacji inicjują działania charytatywne. Dostarczają żywności, odzieży, środków czystości, podręczników itp. Pomagają między innymi dzieciom zaniedbanym wychowawczo, niepełnosprawnym, rodzinom ubogim i patologicznym. Ponieważ dobrze orientują się w sytuacji swych podopiecznych, toteż właściwie potrafią ocenić rezultaty kierowanej pomocy. Są w stanie poprzez współpracę z instytucjami i różnego rodzaju placówkami efektywnie integrować środowisko lokalne wokół problemów i trudności osób najbardziej potrzebujących. Znajduje to wyraz w tworzeniu między innymi wsparcia psychologicznego, pedagogicznego czy świadczeniu usług opiekuńczych na rzecz osób chorych i samotnych.

W ramach działań opiekuńczych i wychowawczych stowarzyszenia i fundacje organizują czas pozalekcyjny dzieciom i młodzieży, aktywizując ich w ten sposób sportowo, artystycznie i poznawczo. Gwarantują młodym ludziom miejsce, gdzie mogą odrobić lekcje, spotkać się w gronie rówieśników, a niekiedy skorzystać z pomocy specjalistów. Dzięki różnego rodzaju zajęciom stymulującym rozwój fizyczny, intelektualny i kulturalny organizacje społeczne odgrywają ważną rolę (obok rodziny i szkoły) w socjalizacji młodego pokolenia. Ważnym rodzajem działań wychowawczych organizacji społecznych jest kształtowanie postaw prospołecznych na rzecz najbliższego otoczenia. Poprzez tego rodzaju inicjatywy młodzi ludzie uczą się dostrzegać potrzeby innych ludzi żyjących w ich miejscu zamieszkania.

Działania prozdrowotne

Aktywność stowarzyszeń i fundacji społecznych na rzecz promocji zdrowia w pewnej mierze związana jest z działalnością edukacyjną i opiekuńczo-wychowawczą, a tym

¹⁸ Tamże.

¹⁹ A. Kamiński, *Funkcje pedagogiki...*, op.cit., s. 155–158.

²⁰ I. Leparczyk, *Funkcje wychowawcze...*, op.cit.

²¹ M. Załuska, *Prawne i organizacyjne...*, op.cit., s. 39–40.

²² A. Kamiński, *Funkcje pedagogiki...*, op.cit., s. 156.

samym z funkcjami realizowanymi w ramach tej działalności. Ponieważ jednak jest to ważna sfera oddziaływań na dzieci, młodzież i ich rodziny, dlatego też warto w tym miejscu dokładniej scharakteryzować poczynania organizacji społecznych w tym zakresie.

Należy zatem zwrócić uwagę, iż stowarzyszenia i fundacje wspomagają swych chorych podopiecznych, dostarczając im leki, sprzęt medyczny, zbierając środki materialne na kosztowne zabiegi i operacje. Organizują opiekę w domach, w szpitalach, sanatoriach i hospicjach. Prowadzą własne obiekty lecznicze. Promują nowe formy kuracji i rekonwalescencji. Tworzą ośrodki terapii, w których odbywają się zajęcia rehabilitacyjne. Inicjują rozwiązania architektoniczne, które mają ułatwić inwalidom funkcjonowanie w osiedlach mieszkaniowych, blokach mieszkalnych i innych miejscach użyteczności publicznej. Uwrażliwiają społeczność lokalną na problemy osób niepełnosprawnych. Poprzez współpracę z instytucjami państwowymi i wolontariuszami, stowarzyszenia i fundacje mobilizują społeczność lokalną do pomocy chorym i samotnym. Uczą tolerancji i wrażliwości, a przede wszystkim uświadamiają wszystkim, że kalectwa nie należy się obawiać.

Działania w zakresie kształtowania życia społecznego

Podjmując działania między innymi w dziedzinie promocji zdrowia, opieki i resocjalizacji, a także pomocy osobom bezdomnym i ubogim, stowarzyszenia i fundacje realizują również funkcje: normalizacyjną, grupy nacisku i uspołecznienia państwa²³. Wiąże się to z aktywnością organizacji społecznych w tych sferach życia publicznego, których państwo nie dostrzega, bagatelizuje lub po prostu nie potrafi rozwiązać trudności. Właśnie te luki w działalności instytucji publicznych zagospodarowują stowarzyszenia i fundacje, normalizując życie społeczne. Stają w obronie podstawowych wartości demokratycznych, zwracając uwagę władz lokalnych, rządu i parlamentu na problemy tych, którzy sami nie mogą upomnieć się o swoje prawa, jak na przykład dzieci.

Przykładem działań podejmowanych w zakresie edukacji, opieki i wychowania oraz promocji zdrowia jest praca Stowarzyszenia Rodzin Adopcyjnych i Zastępczych „Pro Familia” i Fundacji „Dziecięce Listy do Świata”.

Stowarzyszenie Rodzin Adopcyjnych i Zastępczych „Pro Familia” w Krakowie²⁴

Działalność Stowarzyszenia rozpoczęła się od założenia Koła Rodziców Adopcyjnych i Zastępczych przy Krakowskim Ośrodku Adopcyjno-Opiekuńczym TPD w roku 1981. Pomysł powstał z inicjatywy rodziców, którzy czując potrzebę wspólnych spotkań, pragnęli wspierać się w wychowaniu adoptowanych dzieci.

Po wprowadzeniu stanu wojennego koło ograniczało swą aktywność tylko do udzielania pomocy rzeczowej, a z czasem zawiesiło swą działalność. Reaktywowało się

²³ M. Załuska, *Prawne i organizacyjne...*, *op.cit.*, s. 41–42.

²⁴ Materiały uzyskane podczas wywiadu z założycielką Stowarzyszenia „Pro Familia” w Krakowie panią Wandą Kłomincką.

w 1993 roku, by wreszcie zarejestrować się jako Stowarzyszenie „Pro Familia” w roku 1996. Od tego czasu integracja środowiska rodzin zastępczych i adopcyjnych nabrała specjalnego charakteru. Wznowione zostały zadania mające na celu organizowanie pomocy (samopomocy) i wsparcia na rzecz członków Stowarzyszenia. Uruchomiono program „Samopomoc Rodzin”, w ramach którego rozwiązywano trudne sprawy bytowe, opiekuńczo-wychowawcze i socjalne. Podjęto działalność promującą rodzinne formy opieki zastępczej, starano się uczestniczyć w reformie systemu opieki nad dzieckiem i we wdrażaniu w życie Konwencji Praw Dziecka. To zaowocowało opracowaniem przez Stowarzyszenie programu tworzenia rodzin zastępczych i kontraktowych pt. „Prawo Dziecka do Rodziny”. Pomysł polegał na pozyskiwaniu kandydatów, którzy w sposób profesjonalny mogliby zaopiekować się dziećmi ze środowisk dysfunkcyjnych lub wręcz patologicznych. Wszystkie działania twórców projektu zmierzały do umieszczenia dzieci nie w placówkach opiekuńczych, lecz w rodzinach specjalnie do tego celu przygotowanych. Dla realizacji swoich zamierzeń Stowarzyszenie uzyskało fundusze z AED (*Academy for Educational Development*). Dzięki tym środkom w projekcie mógł uczestniczyć terapeuta rodzinny, który wspierał rodziny zastępcze i adopcyjne znajdujące się w kryzysie. Porad udzielał również prawnik, który pomagał rozwiązywać problemy dotyczące np. spadku, dziedziczenia, rent dla niepełnosprawnych itp. Poprzez pozyskiwanie środków finansowych również od sponsorów krajowych, Stowarzyszenie rozwijało swą działalność szkoleniową dla kandydatów na profesjonalne rodziny zastępcze, opracowywało materiały edukacyjne i organizowało kursy dla trenerów czyli dla tych osób, które miały prowadzić szkolenia. W roku 1997 Stowarzyszenie przystąpiło do kolejnego etapu programu „Prawo Dziecka do Rodziny”, który polegał na współpracy z pedagogiem rodzinnym. Jego zadaniem była praca z rodziną biologiczną, zastępczą oraz z dzieckiem. Powstał również pomysł „banku rodzin” – kandydatów na opiekunów zastępczych.

Biorąc pod uwagę potrzeby swych najmłodszych członków, Stowarzyszenie stworzyło sekcję pod nazwą „Młodzi w opiece”, dopuszczając młodych, wychowujących się w domu dziecka, w rodzinie zastępczej lub adopcyjnej do udziału w podejmowaniu decyzji dotyczących ich losu. Pierwsze zebrania sekcji odbywały się w mieszkaniu założycielki Stowarzyszenia pani Wandy Klominek. Młodzi stawiali przed sobą ważne cele: wydawanie gazetki pt. „Jesteśmy Tacy Sami” i pozyskanie nowych członków. Swój apel kierowali do wychowanków domów dziecka. Mimo usilnych starań rezultaty ich pracy były skromne i tylko nieliczni wychowankowie placówek opiekuńczych podjęli współpracę ze Stowarzyszeniem.

W ramach pracy z biologicznymi rodzinami dysfunkcyjnymi powstał program pt. „Najpierw Rodzina”, który stanowił wsparcie dla tych rodzin w ich miejscu zamieszkania. Stowarzyszenie szczególną troską objęło rodziny narażone na utratę kontaktu z dzieckiem z powodu umieszczenia go w placówce opiekuńczej. Przeciwdziałając temu, mobilizowano społeczność lokalną do udzielenia pomocy polegającej na uaktywnianiu własnych potencjalnych możliwości rodziny, tak aby mogła ona prawidłowo funkcjonować. Koncentrując się na jej mocnych stronach, starano się odszukać realne możliwości pokonania trudności. Dostrzegając potrzebę kompleksowych działań, członkowie Stowarzyszenia zainicjowali integrowanie pracy wychowawczej i profilaktycznej takich instytucji jak: sąd (kurator), Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej (pracownik socjalny), czy też szkoła (pedagog szkolny), tak aby ich pomoc konkretnym rodzinom była bardziej efektywna. W realizacji swojego projektu Stowarzyszenie zmierzało do podję-

cia działań wielozakresowych, związanych nie tylko z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi, ale także socjalno-bytowymi. Przy współudziale specjalistów (pedagog, lekarz, pracownik socjalny i inni), członków Stowarzyszenia i wolontariuszy, zorganizowano pomoc dla rodzin dysfunkcyjnych w rozwiązywaniu trudności materialnych, zdrowotnych, edukacyjnych, psychologiczno-pedagogicznych i innych. Przykładem mogą być stosowane treningi umiejętności rodzicielskich w zakresie opieki i wychowania. W przypadku konieczności odebrania dziecka rodzinie pochodzenia, Stowarzyszenie dążyło do uregulowania sytuacji prawnej dziecka, tak aby miało ono szansę na wychowanie w rodzinie zastępczej lub adopcyjnej.

Działalność krakowskiej Fundacji „Dziecięce Listy do Świata”²⁵

Fundacja „Dziecięce Listy do Świata” powstała 8 grudnia 1989 roku. Jej zasadnicza sfera aktywności obejmuje organizowanie różnego rodzaju akcji regionalnych, ogólnopolskich i międzynarodowych, w zakresie promocji kultury, wychowania, edukacji, integracji i rehabilitacji dzieci i młodzieży. W tym celu Fundacja podejmuje działania na rzecz odkrywania i rozwijania aktywności twórczej swych podopiecznych²⁶. Pełniąc funkcję integracyjną, realizuje zadania statutowe poprzez współpracę z różnymi organizacjami i instytucjami działającymi na rzecz dzieci specjalnej troski w kraju i za granicą (w wymiarze makrospołecznym), jak również poprzez skupienie środowiska lokalnego wokół problemów i potrzeb najmłodszych członków społeczeństwa. W ramach działalności opiekuńczo-wychowawczej w środowisku, Fundacja organizuje imprezy kulturalne, rekreacyjne i edukacyjne dla dzieci i młodzieży. Dbą o ich harmonijny rozwój, uczy aktywności i twórczego działania także na rzecz najbliższego otoczenia. Poza tym Fundacja stara się być rzecznikiem dzieci i młodzieży w ważnych sprawach. Daje swym podopiecznym możliwość wypowiedzania się i reprezentuje ich w różnego rodzaju instytucjach (np. w sądzie), gdzie sami nie mogą zabierać głosu. Realizując funkcję pomocową i terapeutyczną, Fundacja organizuje i prowadzi kluby, świetlice środowiskowe, ośrodki terapii i interwencji kryzysowej. Podejmuje również czynności szkoleniowe dla nauczycieli, liderów organizacji społecznych i pozarządowych oraz innych osób pracujących na rzecz dzieci i młodzieży. Przykładem może być Międzynarodowe Sympozjum Edukacyjne „Obrazy Dzieciństwa – Europejskie Spotkania Kultur” zorganizowane w Krakowie w dniach 28–30 kwietnia 2000 roku, którego jednym z organizatorów była Fundacja. Celem Sympozjum było ukazanie różnorodności form organizacji wychowania i opieki nad małym dzieckiem. Poprzez działania na rzecz demokracji Fundacja propaguje idee społeczeństwa obywatelskiego, tworzy przestrzeń dla trzeciego sektora, gromadzi i przekazuje informacje o partnerach społecznych. Wydaje także gazetę organizacji pozarządowych „Q – Forum”.

Realizacja zadań Fundacji odbywa się według opracowanych programów takich, jak:

²⁵ Materiały uzyskane podczas wywiadu z Jerzym Śliwą dyrektorem Fundacji „Dziecięce Listy do Świata” w Krakowie.

²⁶ Statut Fundacji „Dziecięce Listy do Świata”.

• „**Nieznany świat**” gdzie promowana jest twórczość dzieci w ramach okolicznościowych konkursów, wystaw, festiwali integracyjnych i koncertów.

• „**Podróż życia**” to program poświęcony wymianie zagranicznej dzieci specjalnej troski, organizowane są turnusy rehabilitacyjno-terapeutyczne oraz wycieczki poznawcze.

• „**Bezpieczna przystań**” – w ramach tego projektu organizowana jest pomoc dla dzieci i młodzieży z różnego rodzaju problemami w rodzinie i szkole. Specjaliści z różnych dziedzin służą radą i swoim doświadczeniem całym rodzinom.

• „**Rzecznicy dzieciom**” to cykl szkoleń i seminariów dla liderów organizacji pozarządowych oraz działaczy społecznych podejmujących pracę z dziećmi i młodzieżą.

• „**Tęcza**” to program edukacyjny promujący postawy tolerancji wobec mniejszości narodowych i grup etnicznych. Jest on organizowany przede wszystkim na terenie Krakowa w dzielnicy Podgórze – w szkołach podstawowych, gdzie podczas bloków lekcyjnych pięciogodzinnych dzieci mają możliwość rozmowy z przedstawicielem polskich Żydów, z osobami z Ukrainy, Argentyny i Senegalu. Dzięki tym spotkaniom dzieci poznają zwyczaje, obrzędy oraz tradycje kultur z różnych części świata.

• Podejmując działania na rzecz społeczności lokalnej, Fundacja prowadzi również Klub Terapeutyczny „**Świat przyjazny dziecku**” i realizuje program pod tą samą nazwą, organizując czas dla dzieci i młodzieży z krakowskiego Podgórza. W ramach spotkań przeprowadzane są zajęcia integracyjne (gry i zabawy), rozwijające twórczość dzieci (teatr, plastyka) oraz terenowe (wycieczki i wyjazdy poza miasto). Klub organizuje dzieciom pomoc w odrabianiu lekcji i prowadzi działalność dożywiania swoich podopiecznych. W czasie ferii podejmowana jest akcja pod nazwą „**Zima w Mieście**”, podczas której dzieci mogą uczestniczyć w programie rekreacyjno-sportowym i terapeutycznym. Również w okresie wakacji Klub organizuje wycieczki, imprezy kulturalne, obozy terapeutyczne. Przykładem może być wyjazd prorodzinny dla romskich matek z dziećmi do Białki Tatrzańskiej, gdzie między innymi realizowano elementy programu „**Powrót do korzeni**” poprzez spotkania z Romami z Jurgowa i Czarnej Góry. Wszyscy uczestnicy wycieczki objęci byli opieką pedagogiczno-psychologiczną.

• „**Muzea – perły polskiej architektury**” – w ramach tego projektu organizowane są wyjazdy do miejscowości historycznych (m.in. Pszczyna, Stryszów, Sucha Beskidzka, Łańcut). Podczas całonocnych wycieczek dzieci uczą się historii i poznają dziedzictwo polskiej kultury.

• „**Dziecko i muzyka**” to cykl spotkań z muzyką dawną. Co najmniej raz w miesiącu w Muzeum Historycznym „**Celestat**” przy ul. Lubicz w Krakowie organizowane są dla dzieci spotkania z zespołem „**Musicae Cracoviense**” z Zamku Królewskiego na Wawelu. Dzieci oprócz wysłuchania muzyki mogą również poznać instrumenty historyczne.

Zakończenie

Organizacje społeczne, takie jak stowarzyszenia i fundacje, działające na rzecz rodziny, dzieci i młodzieży są przykładem społecznej aktywności obywatelskiej w kształtowaniu lokalnego środowiska wychowawczego. W trosce o swych podopiecznych stowarzyszenia i fundacje dążą do zapewnienia im optymalnych warunków rozwoju, między

innymi poprzez usuwanie zagrożeń i kompensowanie braków w najbliższym otoczeniu. Dzięki swym licznym inicjatywom

„(...) uzupełniają instytucjonalną strukturę państwa, są niezbędnym ogniwem życia zbiorowego – gwarancją pełniejszego zaspokajania potrzeb ludzkich, motorem rozwoju wspólnot politycznych, narzędziem osiągania celów społecznych czy grupowych nie przez samotne zmaganie się, walkę i ofiary, ale przez samopomoc i współdziałanie”²⁷.

Literatura

- Głogosz D., *Rola organizacji pozarządowych w lokalnej polityce rodzinnej*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, 1999, nr 6.
- Kamiński A., *Funkcje pedagogiki społecznej*, Warszawa 1982.
- Kawula S., *Wychowanie – wspomaganie rozwoju*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, 1997, nr 4.
- Kryczka P., *Teoria i rzeczywistość społeczności osiedlowej w wielkim mieście*, „Studia Socjologiczne”, 1977, nr 3.
- Leparczyk I., *Funkcje wychowawcze stowarzyszeń społecznych*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, 1981, nr 3.
- Leś E., *Sektor Non-Profit*, [w:] *Zagrożenia i szanse polityki społecznej w Polsce w okresie transformacji*, (red.) M. Książkowski, J. Supińska, Warszawa 1993.
- Porowski M., *Organizacje pozarządowe w instytucjonalnej strukturze państwa*, [w:] *Pedagogika Społeczna*, (red.) T. Pilch, I. Leparczyk, Warszawa 1995.
- Sowa K., *Miasto – Środowisko – Mieszkanie*, Kraków 1988.
- Turowski J., *Środowisko mieszkalne w świadomości ludności miejskiej*, Wrocław 1979.
- Umer T., *Fundacja im. Stefana Batorego dzieciom i nauczycielom*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, 1997, nr 10.
- Zaluska M., *Prawne i organizacyjne ramy działania organizacji pozarządowych*, [w:] *Organizacje pozarządowe w społeczeństwie obywatelskim*, (red.) M. Zaluska, J. Boczoń, Katowice 1988.

²⁷ M. Porowski, *Organizacje pozarządowe w instytucjonalnej strukturze państwa*, [w:] *Pedagogika Społeczna*, (red.) Tadeusz Pilch, Irena Leparczyk, „Żak”, Warszawa 1995.